

บทที่ 4 หนังสือ

◎ ความหมาย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 194 “ด้วยอำนาจแห่ง
มูลหนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ อนึ่งการ
ชำระหนี้ด้วยงดเว้นการอันใดอันหนึ่งก็ย่อมมีได้”

องค์ประกอบ มี 2 ประการ

- 1) มีบุคคลสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งคือเจ้าหนี้เป็นผู้มีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้
ชำระหนี้ อีกฝ่ายเรียกว่าลูกหนี้ มีหน้าที่ต้องชำระหนี้ สิทธิและหน้าที่
ที่เกิดขึ้นจากหนี้ตามกฎหมาย
- 2) มีวัตถุแห่งหนี้ เช่นการ โอนทรัพย์สิน การกระทำหรืองดเว้นกระทำ
การ

บ่อเกิดแห่งหนึ่ง

มีอยู่ 3 ทาง คือ

- 1) โดย**นิติกรรมสัญญา** เช่น สัญญาซื้อขาย สัญญาเช่าซื้อ สัญญาจำนอง
- 2) โดย**นิติเหตุ** คือเป็นหนี้ที่เกิดขึ้นโดยผู้กระทำไม่ได้ตั้งใจจะให้เกิดผลเช่นนั้น หากแต่บทบัญญัติแห่งกฎหมายบังคับให้ต้องมีหน้าที่ผูกพันกัน เช่น ละเมิด
- 3) โดย**กฎหมายบัญญัติ** ให้เป็นหนี้ เช่น สามีภรรยาหนี้ที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน หรือบิดามารดาหนี้หน้าที่ที่ต้องดูแลบุตร

สิทธิและหน้าที่ของลูกหนี้และเจ้าหนี้

๐ สิทธิของลูกหนี้ มี 3 ประการ

1) ลูกหนี้มีสิทธิเรียกให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้ได้ (ป.พ.พ. มาตรา 207)

ข้อยกเว้น (ก) ถ้าในเวลาลูกหนี้ขอชำระหนี้ ลูกหนี้ไม่อยู่ในฐานะที่จะชำระหนี้ได้ เช่น เป็นหนี้กู้ยืมเงิน ต้องนำเงินมาชำระหนี้ แต่เอาของอย่างอื่นมาชำระ

(ข) เจ้าหนี้มีเหตุขัดข้องชั่วคราวไม่อาจรับชำระหนี้ที่ลูกหนี้ขอปฏิบัติแก่ตนได้ เว้นแต่ ลูกหนี้ได้บอกกล่าวเจ้าหนี้โดยเวลาอันสมควรแล้ว (ป.พ.พ. มาตรา 212) เช่น เจ้าหนี้เดินทางไปต่างประเทศ จึงไม่สามารถอยู่รับชำระหนี้ได้

2) ในสัญญาต่างตอบแทน ลูกหนี้มีสิทธิจะไม่ชำระหนี้ให้
ถ้าเจ้าหนี้ไม่ได้แสดงว่าจะชำระหนี้ตอบแทนให้

3) ถ้าสัญญาไม่ได้กำหนดระยะเวลาชำระหนี้ ลูกหนี้มีสิทธิ
ที่จะชำระหนี้เมื่อใดก็ได้ (ป.พ.พ. มาตรา 203 วรรค 1)

๐ **หน้าที่ของลูกหนี้** คือ การชำระหนี้ตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้นั้นๆ

1) เมื่อทรัพย์ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์แห่งหนี้นั้นได้ระบุไว้เพียง ประเภท ลูกหนี้จะส่งมอบทรัพย์ชนิดปานกลาง (ป.พ.พ. มาตรา 195)

2) ถ้าวัตถุประสงค์แห่งหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศ ลูกหนี้มีสิทธิเลือกชำระเป็นเงินไทยก็ได้ การเปลี่ยนเงินนี้ ให้คิดตามอัตราแลกเปลี่ยนเงิน ณ สถานที่และในเวลาที่ใช้เงิน (ป.พ.พ. มาตรา 196) คือ **ให้คิดอัตราตอนขอใช้เงินคืน**

3) ถ้าหนี้ที่จะต้องชำระนั้นมีหลายอย่าง แต่ต้องกระทำเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งแต่อย่างเดียว กฎหมายกำหนดวิธีการดังนี้

(ก) ถ้าตกลงกันไว้อย่างไรก็เป็นไปตามนั้น

(ข) ถ้าไม่ได้ตกลงกันไว้ สิทธิที่จะเลือกชำระหนี้เป็นของ ลูกหนี้

◎ การปิดนัดชำระหนี้ คือ เมื่อหนี้ถึงกำหนดแล้ว ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้หรือไม่ขอปฏิบัติตามการชำระหนี้นั้น กฎหมายได้บัญญัติถึงกำหนดการชำระหนี้ไว้ดังนี้

1) ถ้าหนี้ได้กำหนดไว้ตามวันแห่งปฏิทิน หนี้จะถึงกำหนดชำระตามที่ได้กำหนดไว้

2) ถ้าหนี้ไม่ได้กำหนดเวลาไว้ แต่พอที่จะอนุมานได้จากพฤติการณ์ทั้งปวงได้ว่าหนี้ควรจะถึงกำหนดชำระเมื่อใด ถือว่าหนี้ถึงกำหนดชำระ เมื่อพฤติการณ์ต่างๆเหล่านั้นเสร็จไป

3) ถ้าเวลาอันจะพึงชำระหนี้นั้น ไม่ได้กำหนดลงไว้หรืออนุมานจากพฤติการณ์ทั้งปวงก็ไม่ได้ เจ้าหนี้อย่อมจะเรียกให้ชำระหนี้ได้โดยพลันและฝ่ายลูกหนี้ก็ย่อมชำระหนี้ของตนได้โดยพลันคู่กัน

๐ สิทธิของเจ้าหนี้ มี 5 ประการดังนี้

1) รับชำระหนี้ อาจเป็นการปลดหนี้ หรือรับชำระหนี้บางส่วน

2) การใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ หมายถึง การที่เจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้แทนลูกหนี้ โดยทำในนามของเจ้าหนี้เองเพราะลูกหนี้ไม่ใช้สิทธิเรียกร้องนั้น (ป.พ.พ.มาตรา 233)

3) การเพิกถอนการฉ้อฉล หมายถึง การที่ลูกหนี้ไปทำนิติกรรมทั้งที่รู้ว่าจะทำให้เจ้าหนี้เสียหายเปรียบ(ป.พ.พ.มาตรา 237)

4) การรับช่วงสิทธิ หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งซึ่งไม่ใช่
เจ้าหนี้ได้เข้ามารับสิทธิที่เจ้าหนี้มีต่อลูกหนี้ ด้วยอำนาจ
แห่งกฎหมาย ซึ่งทำให้บุคคลนั้นสามารถใช้สิทธิเรียกร้อง
ที่เจ้าหนี้มีต่อลูกหนี้ได้ในนามของตน (ป.พ.พ.มาตรา
226)

(5) การโอนสิทธิเรียกร้อง หมายถึง การที่เจ้าหนี้โอนสิทธิ
เรียกร้องในหนี้รายหนึ่งให้แก่บุคคลภายนอกเข้ามาเป็น
เจ้าหนี้แทนตน (ป.พ.พ.มาตรา 303)

❖ **หน้าที่ของเจ้าหนี้**

รับชำระหนี้ในกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ให้ตรงตามกำหนดเวลาและสถานที่ แต่ถ้าเจ้าหนี้ปฏิเสธไม่ยอมรับชำระหนี้ เจ้าหนี้จะตกเป็นผู้ผิดนัด และเจ้าหนี้ต้องจัดแจ้งแสดงการชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้

๐ การใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 233 “ถ้าลูกหนี้ขัดขืนไม่ยอมใช้สิทธิเรียกร้อง หรือ เพิกเฉย เสียไม่ใช้สิทธิเรียกร้อง เป็นเหตุให้เจ้าหนี้ ต้องเสียประโยชน์ไปไซ้ ท่านว่าเจ้าหนี้จะใช้สิทธิ เรียกร้องนั้นในนามของตนเอง แทนลูกหนี้เพื่อ ป้องกันสิทธิของตนในมูลหนี้นั้นก็ได้ เว้นแต่ในข้อที่ เป็นการของลูกหนี้ส่วนตัวโดยแท้”

หลักเกณฑ์การใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้

1. เมื่อหนี้ของลูกหนี้ที่มีต่อบุคคลภายนอกถึงกำหนดชำระแล้ว ลูกหนี้ขัดขึ้นหรือเพิกเฉยไม่ใช้สิทธิเรียกร้องนั้น
2. การที่ลูกหนี้ขัดขึ้นหรือเพิกเฉยไม่ใช้สิทธิเรียกร้อง ทำให้เจ้าหนี้ได้รับความเสียหาย
3. หนี้ระหว่างลูกหนี้และบุคคลภายนอก ต้องไม่ใช่เป็นการของลูกหนี้ส่วนตัวโดยแท้
4. คดีระหว่างเจ้าหนี้กับบุคคลภายนอก เจ้าหนี้ต้องหมายเรียกลูกหนี้เข้ามาในคดีด้วย

๐ การเพิกถอนกลั่นแกล้ง

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 237 “เจ้าหนี้ชอบที่จะร้องขอให้ศาลเพิกถอนเสียได้ ซึ่ง นิติกรรมใด ๆ อันลูกหนี้ได้กระทำลงทั้งรู้ว่าจะเป็นการให้เจ้าหนี้ เสียเปรียบ แต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าปรากฏว่าในขณะที่ ทำนิติกรรมนั้น บุคคลซึ่งเป็นผู้ได้ลาภงอกแต่การนั้นมีรู้เท่าถึง ข้อความจริง อันเป็นการให้เจ้าหนี้ต้องเสียเปรียบนั้นด้วย แต่หาก กรณีเป็นการทำให้โดยเสนาห์ท่านว่าเพียงแต่ลูกหนี้เป็นผู้รู้ฝ่ายเดียวเท่านั้นก็พอแล้วที่จะขอเพิกถอนได้

บทบัญญัติดังกล่าวมาในวรรคก่อนนี้ ท่านมิให้ใช้บังคับแก่ นิติกรรม ใดอันมิได้มีวัตถุประสงค์เป็นสิทธิในทรัพย์สิน”

หลักเกณฑ์การฟ้องการฉ้อฉล

1. ลูกหนี้ทำนิติกรรม โอนทรัพย์สินของตนไปเป็นของบุคคลอื่น โดยที่ลูกหนี้รู้ว่าเป็นทางให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ
2. ถ้านิติกรรมนั้น เป็นการให้โดยเสน่หาเพียงแต่ลูกหนี้รู้ฝ่ายเดียวก็เพียงพอให้เจ้าหนี้ฟ้องได้
3. ถ้าไม่ใช่นิติกรรมการให้โดยเสน่หา เจ้าหนี้ต้องพิสูจน์ว่าผู้ใดลาภนอกนั้นได้รู้ว่าเป็นการฉ้อฉล
4. ห้ามไม่ให้ฟ้องฟ้องเมื่อพ้นหนึ่งปีนับแต่เวลาที่เจ้าหนี้ได้รู้ต้นเหตุอันเป็นมูลให้ฟ้อง หรือพ้นสิบปีนับแต่ได้ทำนิติกรรมนั้น

๐ การรับช่วงสิทธิ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 226
“บุคคลผู้รับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้ ชอบที่จะใช้สิทธิ
ทั้งหลายบรรดาที่เจ้าหนี้มีอยู่โดยมูลหนี้ รวมทั้ง
ประกันแห่งหนี้นั้น ได้ในนามของตนเอง

ช่วงทรัพย์ ได้แก่เอาทรัพย์สินอันหนึ่งเข้าแทนที่
ทรัพย์สินอีก อันหนึ่งในฐานะนิตินัยอย่างเดียวกันกับ
ทรัพย์สินอันก่อน”

หลักเกณฑ์การรับช่วงสิทธิ

1. การรับช่วงสิทธิเกิดขึ้นโดยอำนาจกฎหมาย
2. ผู้รับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้ต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียในมูลหนี้นั้น

๐ การโอนสิทธิเรียกร้อง

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 303
“สิทธิเรียกร้องนั้นท่านว่าจะพึง โอนกันได้ เว้นไว้แต่
สภาพแห่งสิทธินั้นเองจะไม่เปิดช่องให้โอนกันได้
ความที่กล่าวมานี้ย่อมไม่ใช่บังคับ หากคู่กรณีได้
แสดงเจตนาเป็น อย่างอื่นการแสดงเจตนาเช่นว่านี้ ท่าน
ห้ามมิให้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ บุคคลภายนอกผู้กระทำการ
โดยสุจริต”

หลักเกณฑ์การโอนสิทธิเรียกร้อง

1. เป็นการ โอน โดยนิติกรรม
2. สิทธิเรียกร้องนั้นสามารถ โอนกันได้ทุกชนิด เว้น
  - (ก) สภาพแห่งสิทธินั้นไม่เปิดช่องให้โอนกันได้
  - (ข) สิทธิเรียกร้องที่คู่กรณีตกลงกันห้ามโอน
  - (ค) สิทธิเรียกร้องใดที่ศาลสั่งยึดไม่ได้ ก็จะ โอนกันไม่ได้

3. การ โอนสิทธิเรียกร้องต้องทำตามแบบ

(ก) การ โอนสิทธิเรียกร้องในหนี้อันต้องชำระแก่เจ้าหนี้คนหนึ่ง โดยเฉพาะเจาะจง ต้องทำเป็นหนังสือการ โอนระหว่างผู้โอน(เจ้าหนี้) กับผู้รับโอน(เจ้าหนี้ใหม่) และต้องบอกกล่าวการ โอนนี้เป็นหนังสือไปยังลูกหนี้ด้วยหรือลูกหนี้ได้ยินยอมด้วยในการ โอน

(ข) การ โอนสิทธิเรียกร้องในหนี้อันพึงต้องชำระตามเขาสั่ง ต้องสลักหลังไว้ในตราสารและส่งมอบตราสารนั้นให้แก่ผู้รับโอนไป

๐ ความระงับแห่งหนี้

หนี้ระงับ หมายถึง ความผูกพันระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ที่เป็นหนี้กันอยู่นั้น ได้สิ้นสุดลง หนี้อาจรงับได้ 5 ประการ ดังนี้

1. **การชำระหนี้** คือ การที่ลูกหนี้ได้ปฏิบัติตามการชำระหนี้ตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้นั้น
2. **การปลดหนี้** หมายถึง การที่เจ้าหนี้ยอมสละสิทธิเรียกร้องอันมีต่อลูกหนี้ให้แก่ลูกหนี้ มีผลทำให้หนี้นั้นระงับลง

3. **การหักกลบลบหนี้** หมายถึง การที่บุคคลสองคนต่างมีความผูกพันซึ่งกันและกัน โดยมูลหนี้อันเป็นวัตถุอย่างเดียวกัน และหนี้ทั้งสองรายนั้นถึงกำหนดชำระแล้ว ลูกหนี้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยอมจะหลุดพ้นจากหนี้ของตนได้ด้วยการหักกลบลบหนี้กับหนี้ของอีกฝ่ายหนึ่งเพียงเท่าจำนวนที่ตรงกันในมูลหนี้ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้หักกลบลบหนี้กันได้

4. **การแปลงหน้าใหม่** หมายถึง เมื่อคู่กรณีที่เกี่ยวข้อง
ได้ทำสัญญาเปลี่ยนสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งหน้า
กัน หน้านั้นเป็นอันระงับสิ้นไปด้วย “การแปลงหน้า
ใหม่”

5. **หน้าเกลื่อนกลั่นกัน** หมายถึง ถ้าสิทธิและความรับ
ผิดในหน้ารายใดตกอยู่แก่บุคคลคนเดียวกันแล้ว หน้า
นั้นก็เป็นอันระงับไปด้วยหน้าเกลื่อนกลั่นกัน